

13. Radkevich V. O. Princip modernizacii profesijno-tehnicnoi osviti / V. O. Radkevich // Modernizaciya profesijnoi osviti i navchannya: Problemi poshuki i perspektivi : zb. nauk. pr. / redkol.: V. O. Radkevich (golova ta in.). – K. : IPTO NAPN, 2011. – Vip. 1. – S. 7-22.

ОДАЙСКИЙ С. И. Развитие социального партнерства ПТУЗ в процессе подготовки квалифицированных рабочих: требования и перспективы.

Статья посвящена раскрытию теоретических и практических аспектов социального партнерства в системе профессионально-технического образования в современных условиях. Акцентируется внимание на выявлении особенностей и тенденций партнерского взаимодействия ПТУЗ с государственными структурами, организациями и предприятиями в процессе подготовки рабочих кадров и их трудоустройства. Очерчены пути решения проблемы в условиях рыночной экономики.

Ключевые слова: система профессионально-технического образования, социальное партнерство ПТУЗ, принципы социального партнерства, рынок труда, нормативно-правовая база социального партнерства, пути обновления содержания и обучения в ПТУЗ на принципах социального партнерства.

ODAYSKY S. I. The development of social partnership of vocational and technical institutions in the process of training of skilled workers: requirements and opportunities.

The article is dedicated to opening of theoretical and practical aspects of social partnership in the system of vocational education in modern terms. Attention is accented on the exposure of features and tendencies of partner co-operation of vocational and technical institutions with state structures, organizations and enterprises in the process of training of working personnel and their employment. The ways of decision of problem are outlined in the conditions of labor market.

Keywords: systems of vocational education, social partnership of vocational and technical institutions, principles of social partnership, labour-market, regulatory environment of social partnership, ways of updating of maintenance and studies in vocational and technical institutions on principles of social partnership.

УДК 528.94

Остроух В. І., Європіна І. О.

**НАВЧАЛЬНІ КАРТОГРАФІЧНІ ПОСІБНИКИ
ДЛЯ МІЖПРЕДМЕТНОГО ІНТЕГРУВАННЯ ЗНАТЬ
З ПРИРОДОЗНАВСТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

У статті розглядаються особливості розроблення та впровадження у навчальний процес картографічних посібників з природознавства для початкової школи. Нині зростає роль природничих наук, і фахове викладання природознавства із залученням картографічних матеріалів у початковій школі має велике значення для реалізації компетентісно орієнтованого навчання. У статті розкрито особливості змістового наповнення навчальних атласів, стінних карт та навчальних плакатів, подаються методичні поради з використання їх на уроках природознавства. Наводяться приклади національно-патріотичного виховання школярів на основі картографічних матеріалів.

Ключові слова: навчальний атлас, географічна карта, контурна карта, стінна карта, умовні знаки, мова карти, план місцевості.

Реформуванню української освіти з часів незалежності нашої держави приділяється особлива увага. З 2012 року навчальну програму початкової школи декілька разів “розвантажували”, щоб узгодити її з віковими особливостями дітей. 2016 року програма, зокрема з природознавства, була змінена таким чином, щоб навчальне навантаження не впливало на стан здоров'я наймолодших школярів, але деякі завдання, наприклад, сформувані в учнів початкове, проте цілісне уявлення про світ, залишилися актуальними як ніколи. Якщо реформа початкової школи націлена переважно на розвантаження програми, тобто скорочення, то її зміст повинен базуватися на міжпредметній інтеграційній основі. Запровадження інтегрованої системи може більшою мірою, ніж традиційне предметне навчання, сприяти розвитку ерудиції людини, що володіє цілісним світоглядом, здатністю самостійно систематизувати наявні у нього знання і нетрадиційно підходити до вирішення різних проблем. З іншого боку, цей метод навчання дуже привабливий і для вчителів – він допомагає їм краще оцінити здібності та знання дитини. В початкових класах усі предмети викладає один учитель і, як зазначено в новій чинній програмі, він може сам обирати порядок вивчення тем і самостійно визначати кількість годин, необхідних для вивчення певної теми. Вчителі цим дуже задоволені – їм надано ширші можливості для здійснення міжпредметних зв'язків як основи інтегрування змісту природознавства з іншими навчальними предметами у початковій школі.

У чинній програмі зазначено, що природознавство як навчальний предмет має інтегрований характер, оскільки зміст його становить система уявлень і понять, відібраних з різних природничих наук, що вивчатимуться в наступних класах (у початковій школі це пропедевтика біології та екології, географії, фізики, астрономії, хімії). Проте найбільший відсоток тем, що вивчаються в курсі природознавства, відносяться до географії, тому що інтеграція відбувається на стиках географії з вищеозначеними природничими науками (не фізика і хімія вивчається, а метеорологія, кліматологія, гідрологія, геологія; не вся біологія, а лише геоботаніка і зоогеографія; не вся астрономія, а тільки та її частина, що стосується видів рухів Землі у космічному просторі тощо). Тобто у вивченні природознавства прерогатива надається географічній складовій, яка є іноді заскладною для вчителів початкових класів. Доходить іноді до того, що вчитель по-своєму трактує певні географічні терміни, поняття і закономірності.

Проблема використання картографічних матеріалів на уроках у початковій школі привертала увагу багатьох видатних представників педагогічної науки: С. В. Васильєва, Г. Є. Ковальнової, К. П. Угодовського, А. В. Усової та ін.

У їхніх публікаціях наголошується на тому, що впровадження в

навчальний процес картографічної наочності ускладнюється через недостатнє усвідомлення учнями змісту інформації, яка передається засобами схематичного та символічного характеру.

Особливості картографічної складової навчальних посібників з природознавства розкрито у публікації [1].

Останнім часом у шкільній освіті зростає роль природничих наук, і фахове викладання природознавства із залученням картографічних матеріалів у початковій школі має велике значення. Проте багато вчителів початкових класів не обтяжують себе використанням карт і схем, а дехто з них просто боїться їх використовувати або не знає, як вони “працюють”. Аргументами на кшталт “для дітей це важко” або “вони це не вивчають” такі вчителі вирішують взагалі з картами “не зв'язуватися”. Тому основним завданням статті є розкриття особливостей розроблення і впровадження у навчальний процес початкової школи навчальних картографічних посібників, дослідження їхнього змістового наповнення та наведення прикладів використання даних творів на уроках.

Карта – важливе джерело знань, без її знання не можна вивчити як географічний матеріал у початкових класах, так і географію в середніх та старших класах. Перед вчителем початкових класів стоїть складне завдання – навчити дітей розуміти карту, читати її, використовувати для отримання нових знань.

Міжпредметна інтеграція неможлива без якісних сучасних картографічних навчальних посібників, в яких має потребу початкова школа. ДНВП “Картографія” видало низку навчальних посібників, які реалізують можливості викладання інтегрованих уроків з природознавства та інших дисциплін. Наприклад, навчальні плакати “Абетка неживої природи” та “Абетка живої природи” створені для проведення інтегрованих уроків між предметами українська мова і природознавство – вже з перших днів наймолодші учні вивчають абетку на прикладі об'єктів та явищ живої і неживої природи.

Вийшло друком видання “Моя перша карта світу” українською та англійською мовами, що дає можливість вчителям одночасно вивчати назви материків, найбільших країн, невеличкі тексти на рідній та іноземній мовах.

Важливо, щоб на уроках мови діти вчилися читати тексти, що містять знання з природознавства. Їх багато в атласі для наймолодших “Мандруймо у Дивосвіт!”, де персонажі відомої української казки Телесик з Гусеням запрошують до подорожей, починаючи з космічних прогулянок між зорями та планетами і далі материками й океанами, включно з вивченням природи всієї Землі та просторів рідного краю.

Цікавими і корисними для учнів є зв'язки між природознавством і математикою – наприклад, під час ознайомлення з будовою Сонячної системи можна навчитися і просто рахувати кількість планет, і виконувати складніші завдання з математики, порівнюючи відстані та розміри небесних

об'єктів (будову Сонячної системи з усіма даними можна знайти в атласах або на навчальних плакатах і стінних картах зоряного неба).

Міжпредметні зв'язки природознавства з інформатикою – це пошуки карт рідного краю, сузір'їв, володіння режимом перегляду карт. Навчаючи дітей, сьогодні необхідно використовувати інтерактивні методи. Розроблені у ДНВП “Картографія” електронні навчальні посібники – інтерактивні атласи та карти, є сучасними навчальними посібниками, які необхідно використовувати для заохочування дітей до навчання.

Корисних і цікавих інтегрованих завдань для вивчення природознавства у початковій школі існує безліч. Але і сам курс природознавства є інтегрованим навчальним предметом, що поєднує різні об'єкти вивчення та знання щонайменше з сімох природничих наук. Незважаючи на таку складну структуру, систематичне здійснення міжпредметних зв'язків природознавства з іншими дисциплінами допомагає учням сприймати кожний предмет, закріплювати вивчений матеріал.

Щоб підвищити якість знань, які учні отримують на уроках природознавства у початкових класах, до належного рівня, обов'язково потрібно залучати картографічні матеріали, що сприяють розвитку уміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати, мислити творчо і, що зараз є найціннішим, навчатися самостійно. При розвантаженні програми з природознавства у початковій школі великою помилкою буде вилучення з неї картографічних тем – “Карта України”, “Умовні позначення на карті України”, “Світовий океан та його частини” тощо.

Світ стрімко розвивається, інформація швидко втрачає актуальність, тож, вдаючись до розвантаження, треба постійно пам'ятати, що програми “надбудовують” одна одну, й не можна просто так щось “висмикувати” з них. У програмі з природознавства 2015 року було зазначено, що її “зміст структурований за спіралью-концентричним принципом, який передбачає безперервне розширення і поглиблення знань та повторне вивчення певних тем з метою глибшого проникнення в сутність явищ та процесів відповідно до вікових особливостей дітей”.

Створюючи атлас “Природознавство. 1-2 клас”, ми врахували те, що тепер вивчення багатьох тем діти мають починати раніше, щоб їхні знання у наступних класах набули спіралью-концентричного розвитку. “План і карта” – це одна з найважливіших і найскладніших тем географії, і вже з перших класів необхідно привчати дітей розуміти мову карти. Адже у 3-4 класі учень уже має знати найпростіші умовні знаки топографічної карти (ріки, озера, міста, шляхи сполучення тощо) і розуміти найбільш складне поняття – “масштаб”.

Щоб розуміти мову карти, спочатку треба навчити учнів читати план місцевості. Сторінка “План твоєї кімнати” з атласу “Природознавство. 1-2 клас” є картографічною абеткою, яка дозволить послідовно ознайомити учнів з умовною мовою спочатку найпростішого плану, а потім і карти. На уроках природознавства не обійтись без карт. Сторінки атласу, які містять

карти “Моя країна Україна”, “Світ живої природи”, “Походження свійських тварин і культурних рослин”, допоможуть наймолодшим учням оволодіти певним мінімумом знань картографічної номенклатури, щоб мати первинне уявлення про географічну карту [2, 3]. Поступове, послідовне вивчення плану й карти підготує школярів до роботи з картою в базовій і старшій школі.

Щоб найменші учні краще сприймали природні об’єкти, явища, уявлення про території, що недоступні для безпосереднього вивчення на місцевості, вчитель повинен використовувати стінні карти для початкової школи. Чим молодший школяр, тим простішою повинна бути карта – не переобтяжена зайвою інформацією і значно зменшеним навантаженням, тобто мінімальною кількістю об’єктів (номенклатури), які на ній зображуються.

Протягом останніх двох років ДНВП “Картографія” віддрукувало подібні видання для початкової школи – “Фізична карта України” масштабу 1:1 000 000, “Адміністративна карта України” масштабу 1:1 000 000, “Фізична карта півкуль” масштабу 1:23 000 000. Всі перераховані карти схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах комісією з педагогіки та методики початкового навчання Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України. Добрі наслідки у закріпленні знань фізичної карти України і фізичної карти півкуль дає робота з контурними картами, де вчитель пропонує визначити, окреслити і підписати хоча б невеличку кількість географічних об’єктів: назв материків і океанів Землі, гір, місце розташування Києва – столиці України, морів та інших об’єктів.

Фізична карта півкуль для початкової школи призначена для першого ознайомлення учнів з назвами океанів, материків, вироблення уміння показувати їх на карті. Але треба враховувати, що наші дослідження знань показали – учні молодших класів допускають найбільше помилок при показі тих океанів і материків, які розділені на карті півкуль [5]. Для того щоб діти одержали цілісне уявлення про положення Антарктиди, Атлантичного і Тихого океанів, потрібно при розгляді тем використовувати глобус.

В оновленій програмі зазначено, що головна мета української школи – надавати дітям освіту для життя. Вміння користуватися картами наразі дуже важливе саме для життя, а іноді навіть і для його збереження. Сьогодні виникла велика потреба у військових топографах, які навчають наших воїнів, що воюють у зоні проведення антитерористичної операції на сході України. Але й у мирному житті знання карти також потрібне, якщо людина вважає себе освіченою. В нашій країні, мабуть, мало дорослих людей, які не вміють читати-писати-рахувати, але знайдеться чимало таких, хто не зможе знайти якусь конкретну країну або інші географічні об’єкти на карті. Наразі на телебаченні знято багато соціально-патріотичних роликів – один з них “Де Україна?”, в якому хлопчик шукає і не може знайти Україну на фізичній карті світу, але не переймається цим і показує, що Україна у

нього в серці. Щоб це відео виконало до кінця свою виховну і патріотичну роль, нехай хлопчик все ж таки знайде свою Батьківщину на карті й виросте освіченою людиною, яка володіє елементарними знаннями картографічної культури.

Ще один приклад. На першому уроці в першому класі однієї з київських шкіл діти виконали своє перше завдання, яке їм дала їхня перша вчителька – усі разом зробили карту України з різних смайликів, що самі намалювали. Сподіваємося, що майбутнє за такими педагогами, які вже на першому уроці дають знання про рідну державу і сприяють прищепленню любові до Батьківщини.

У наш складний час національно-патріотичне виховання школярів є державною політикою – у всіх класах є обов'язковими державні символи України. Державна символіка – великий прапор і герб є на кожній адміністративній карті України і вивчаючи карту своєї країни, що буде висіти в класі, учні разом із патріотичною свідомістю отримують корисні знання про свою рідну землю. Саме карта в кожному класі є найкращим засобом національно-патріотичного виховання.

Висновки та перспективи. У сучасній методиці карта розглядається як засіб триєдиного навчання: вона служить об'єктом вивчення, засобом наочності і джерелом знань про досліджувані географічні явища. Всі три компоненти географічних знань взаємопов'язані і взаємодіють один з одним, бо, не знаючи карти неможливо використовувати її як засіб наочності і джерело знань. Таким чином, перед вчителями початкових класів стоїть складне завдання – навчити дітей розуміти карту, читати її, використовувати для отримання нових знань.

Картографічна пропедевтика ставить за мету навчити учнів формальному читанню картографічних посібників, а завдання вчителя природознавства полягає в тому, щоб розвинути ці вміння до рівня, необхідного для вивчення географічного матеріалу.

Використана література:

1. Європіна І. О. Картографічна складова навчальних посібників з природознавства / І. О. Європіна, В. І. Остроух // Сучасні проблеми розвитку географічної науки і освіти в Україні: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: Обрії, 2015. – С. 171-173.
2. Природознавство. Атлас з контурними картами для 1-2 класу / ред. І. О. Європіна, В. І. Остроух. – К.: ДНВП “Картографія”, 2016. – 16 с.
3. Природознавство. Атлас з контурними картами для 3-4 класу; ред. І. О. Європіна, В. І. Остроух. – К.: ДНВП “Картографія”, 2016. – 20 с.
4. Савченко О. Я. Сучасний урок в початкових класах / О. Я. Савченко. – К.: Магістр-S, 1997. – 148 с.
5. Фізична карта півкуль. Стінна карта для початкової школи / ред. С. В. Капустенко, В. І. Остроух. – К.: ДНВП “Картографія”, 2016. – 1 арк.
6. Фізична карта України. Стінна карта для початкової школи / ред. С. В. Капустенко, В. І. Остроух. – К.: ДНВП “Картографія”, 2015. – 1 арк.

References:

1. *Ievropina I. O. Kartohrafichna skladova navchalnykh posibnykiv z pryrodoznavstva / I. O. Yevropina, V. I. Ostroukh // Suchasni problemy rozvytku heohrafichnoi nauky i osvity v Ukraini : materialy V Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. – K. : Obrii, 2015. – S. 171-173.*
2. *Pryrodoznavstvo. Atlas z konturnymy kartamy dlia 1-2 klasu / red. I. O. Yevropina, V. I. Ostroukh. – K. : DNVP “Kartohrafiia”, 2016. – 16 s.*
3. *Pryrodoznavstvo. Atlas z konturnymy kartamy dlia 3-4 klasu ; red. I. O. Yevropina, V. I. Ostroukh. – K. : DNVP “Kartohrafiia”, 2016. – 20 s.*
4. *Savchenko O. Ya. Suchasnyi urok v pochatkovykh klasakh / O. Ya. Savchenko. – K. : Mahistr-S, 1997. – 148 s.*
5. *Fizychna karta pivkul. Stinna karta dlia pochatkovoї shkoly / red. S. V. Kapustenko, V. I. Ostroukh. – K. : DNVP “Kartohrafiia”, 2016. – 1 ark.*
6. *Fizychna karta Ukrainy. Stinna karta dlia pochatkovoї shkoly / red. S. V. Kapustenko, V. I. Ostroukh. – K. : DNVP “Kartohrafiia”, 2015. – 1 ark.*

ОСТРОУХ В. И., ЕВРОПИНА И. О. Учебные картографические пособия для межпредметного интегрирования знаний по природоведению в начальной школе.

В статье рассматриваются особенности разработки и внедрения в учебный процесс картографических пособий по природоведению для начальной школы. В последнее время возрастает роль естественных наук, и профессиональное преподавание природоведения с привлечением картографических материалов в начальной школе имеет большое значение для реализации компетентностно ориентированного обучения. В статье раскрыты особенности содержательного наполнения учебных атласов, настенных карт и учебных плакатов, а также изложены методические советы по использованию их на уроках. Приводятся примеры национально-патриотического воспитания школьников на основе картографических материалов.

Ключевые слова: учебный атлас, географическая карта, контурная карта, настенная карта, условные знаки, язык карты, план местности.

OSTROUKH VITALY, EVROPINA INESSA. Training mapping tool for interdisciplinary integration of knowledge on nature in elementary school.

This article deals with the special aspects of elaboration and implementation of training aids on Environmental Studies into the educational process at primary school. The role of natural sciences is growing this days and that is why the competent environmental teaching at primary school with the involvement of cartographic materials is very important for realization of competency-based learning. Particular issues associated with content of educational atlases, wall maps and posters have been resolved in the article. Methodological recommendations for their applications during the lessons on Environmental Studies are presented. Examples of patriotic upbringing of pupils based on cartographic materials are provided.

Keywords: educational atlas, geographical map, contoured map, wall map, symbols, map language, site plan.